

CỘNG HÒA XÃ HỘI CHỦ NGHĨA VIỆT NAM
Độc lập - Tự do – Hạnh phúc

LÝ LỊCH
LỄ VÍA THIÊN HẬU THÁNH MẪU Ở HỘI AN

1. Tên gọi của lễ hội:

1.1. Tên thường gọi:

Lễ vía Thiên Hậu Thánh Mẫu

1.2. Tên gọi khác:

2. Địa điểm diễn ra lễ hội:

Lễ hội này được diễn ra tại hội quán Phước Kiến - số 46 đường Trần Phú và hội quán Trung Hoa - số 64 đường Trần Phú - Hội An.

3. Miêu tả về lễ hội:

3.1. Quá trình ra đời, tồn tại của lễ hội:

Hàng năm, vào dịp tháng 3 Âm lịch (23/3), Hội quán Trung Hoa và Hội quán Phước Kiến long trọng tổ chức lễ tế Thiên Hậu Thánh Mẫu mà người ta quen gọi là “*vía bà*”. Lễ lệ này có nguồn gốc từ tín ngưỡng của những thương buôn người Hoa, bởi ngày trước họ thường dùng thuyền buồm vượt biển, bên ba khắp nơi để buôn bán, trao đổi hàng hoá. Trên đường vượt biển “*lành ít dữ nhiều*” người ta gặp không ít thiên tai sóng gió, nhưng lạ thay mỗi khi gặp phải tai ương trên biển họ thường được một vị nữ thần cứu vớt, đó là Thiên Hậu Thánh Mẫu, nên tàu bè thoát nạn, thuận buồm xuôi gió.

Theo “*Đại Thanh hội điển sự lệ*” chép: Bà là người huyện Bồ Điền, tỉnh Môn (*tỉnh Phúc Kiến bây giờ*). Bà họ Lâm, tên Mặc Nương. Nhà họ Lâm nhiều đời làm quan, đến đời cha bà là Duy ý Công cưới bà Vương Thị đã lâu mà không có con. Sau nhiều lần cầu đảo, mẹ bà thọ thai và sinh bà vào ngày 23/3 đầu năm Kiến Long nhà Tống (960). Lên 13 tuổi bà được một đạo sĩ truyền cho “*Nguyên Trung Bí pháp*”, năm 16 tuổi được diệu bùa và cảm phép linh thông biến hoá, từ đó bà hay đuổi tà giúp dân nên quần chúng đều tôn bà là “*Linh Hiền Thông Nữ*”. Thêm 13 năm sau, vào tiết trùng cửu (9/9 Âm), bà lên núi ở đảo My Châu, giữa ban ngày phi thăng lên trời. Kể từ đó, bà thường hiển linh cứu dân giúp nước, đặc biệt là cứu vớt những tàu thuyền gặp nạn trên biển. Ngoài ra bà còn thu nạp được 2 vị thần là Thần nhìn xa (*Thiên lý nhãn*) và Thần nghe xa (*Vạn lý nhĩ hay Thuận Phong nhĩ*), 2 vị này thường xuyên nghe nhìn để bẩm báo với bà kịp thời cứu nạn. Để tưởng nhớ công đức của bà, các triều đại đều ban sắc phong thờ cúng. Lần sắc phong đầu tiên vào năm Tuyên Hoà thứ 4 đời

nhà Tống (1122): Phong là Thuận tế phu nhân, lần cuối vào năm Đạo Quang thứ 19 đời nhà Thanh (1839) gia phong mỹ tự: Hộ Quốc Tỳ Dân Diệu Linh Chiêu ứng Hoàng Nhân Phổ Tế Thiên Thượng Thánh Mẫu. ở Việt Nam cũng nhiều lần ban sắc cho bà. Minh Mạng năm thứ 7 (1826) phong là: Hồng Từ Bác Nghĩa An Tế Thượng Đẳng Thần, Tự Đức năm thứ 3 (1850) gia phong mỹ tự: Hồng Từ Bác Nghĩa An Tế Phổ Trạch Gia Trang Thiên Phi Thượng Đẳng Thần.

Khi người Hoa sang Hội An buôn bán rồi định cư vĩnh viễn tại đây, họ bèn xây dựng hội quán để làm nơi sinh hoạt chung của cộng đồng, đồng thời cũng là nơi thờ cúng những vị thần hiền linh trợ giúp họ trong đó có bà Thiên Hậu Thánh Mẫu (*bà chủ yếu được thờ ở 2 Hội quán: Trung Hoa và Phước Kiến*). Cứ đến ngày đản sinh hàng năm họ lại linh đình tổ chức cúng tế.

3.2. Hình thức biểu hiện của lễ hội:

3.3. Quy trình lễ hội:

Lễ vía Thiên Hậu thường được tổ chức trong hai ngày 22 và 23 ÂL. Chiều ngày 22, Ban trị sự của Hội quán vận động người trong bang vệ sinh, trang trí Hội quán, các bàn thờ, khám thờ đồng thời chọn ra một số người để làm lễ mộc dục. Lễ mộc dục là dùng nước sạch, khăn sạch lau chùi kim tượng của Thánh Mẫu, thay áo choàng và đeo đồ trang sức của thiện nam tín nữ cúng cho bà. Sau lễ mộc dục thường tổ chức cúng chay.

Ngày 23/3 là lễ tế chính thức. Ban tổ chức của buổi tế lễ chủ yếu là các vị trong Ban trị sự của Hội quán và thêm một số thành viên khác để đảm nhiệm những công việc cần thiết. Người chủ tế do vị bang trưởng đảm nhận. Lễ vật cúng tế bao gồm: heo quay (*gọi là Kim trư*), bộ tam sên (*cá, thịt, trứng*), bánh bao Phước Kiến, bún xào Phước Kiến, vịt tiềm bát bửu, đồ vàng mã, hoa quả, hương đèn... Thời gian diễn ra lễ chính từ 9 - 10 giờ trưa. Trong giờ phút này, tất cả những người trong ban tổ chức, khách mời và con cháu trong bang, thứ tự hàng ngũ trước điện Thiên Hậu dâng hương khấn vái. Ba hồi chuông trống nổi lên mở đầu buổi tế. Sau 3 lần dâng hương quỳ lạy, vị bang trưởng y phục chỉnh tề tiến lên phía trước cụ soát lễ vật, đọc chúc văn (*văn tế*). Tiếp theo là phần dâng hương của đại biểu khách mời, cuối cùng là con cháu trong bang và các bang khác cũng vào vái lạy, xin lộc bà, xin xăm. Kết thúc buổi tế lễ, người ta cắm một con dao lên Kim Trư (*heo quay*) và cho thêm một ít muối sống. Sau phần tế lễ là tiệc chiêu đãi tân khách và sum họp đồng hương. Theo một số vị lão thành thì trước 1975, vào dịp vía Thiên Hậu ở Hội An còn có rước Kiệu bà, xe hoa đi trong phố, các nhà buôn đều bày hương án, thắp đèn đốt pháo thật nhộn nhịp để nghinh đón.

3.4. Các sản phẩm vật chất, tinh thần được tạo ra trong quá trình thực hành di sản văn hoá phi vật thể và không gian văn hoá liên quan:

Cùng với nghề khai thác yến sào đã có truyền thống lâu đời của cư dân làng Thanh Châu, Hội An, rồi những nghi thức cúng tế, lễ bái, một số hoạt động thể thao phụ trợ như: thi kéo co, lắc thúng chai, đua thuyền... được tổ chức sau lễ tế tổ để làm tăng thêm không khí vui nhộn trong ngày lễ hội.... trong lễ giỗ tổ nghề yến, tạo ra một sản phẩm du lịch, góp phần làm phong phú loại hình lễ hội truyền thống ở Hội An nói riêng, làm đa dạng cho sắc màu văn hóa của Hội An nói chung.

3.5. Hiện trạng của lễ hội:

Hiện tại, hàng năm theo lệ thường lễ giỗ tổ nghề yến được duy trì tổ chức theo lệ truyền thống bởi Đội Khai thác yến của Thành phố, tại miếu tổ nghề yến - Cù Lao Chàm với sự tham gia của đông đảo người dân địa phương cùng với nhiều đại biểu khách mời Thành phố, góp phần làm cho lễ hội có phần quy mô, tuy nhiên, đối với việc tổ chức lễ giỗ tổ nghề yến tại miếu Ông Tiên – Cẩm Thanh đang có nguy cơ mờ nhạt, vì hiện tại số người ở Thanh Châu (*nay là Thanh Đông – Cẩm Thanh*) không còn bao nhiêu người theo nghề khai thác yến sào, hơn nữa một số bộ lão địa phương đã qua đời nên việc tổ chức cúng tế tại miếu Ông Tiên đã không còn được quan tâm, đầu tư cúng tế như trước.

4. Loại hình:

Lễ hội truyền thống.

5. Giá trị khoa học, lịch sử:

Lễ vía Thiên Hậu Thánh Mẫu là một lễ tục truyền thống của cộng đồng Hoa thương ở Phố cổ Hội An. Đây là một lễ hội mang nhiều sắc thái Trung Hoa, nó đã góp phần làm phong phú thêm những hoạt động lễ hội ở Hội An. Vì vậy cần phải duy trì và phát huy thêm nữa để làm phong phú, đa dạng hơn di sản văn hóa phi vật thể của Hội An.

5.1. Giá trị lịch sử - văn hóa:

- Những hoạt động lễ hội và các sinh hoạt, tập tục, tín ngưỡng của nghề khai thác yến sào đang được duy trì là cơ sở đảm bảo đời sống tinh thần cho những người làm nghề và cộng đồng cư dân địa phương.

- Những hoạt động lễ hội liên quan đến nghề góp phần tăng cường sự cố kết cộng đồng của địa phương. Đồng thời, qua đó nâng cao ý thức gìn giữ, bảo tồn nghề truyền thống của địa phương.

5.2. Giá trị về kinh tế:

Cùng tồn tại song hành với nghề khai thác yến sào, lễ giỗ tổ nghề yến góp phần tạo niềm tin vững chắc cho những người trong nghề an tâm theo nghề cũng như sự ủng hộ, giúp đỡ của cộng đồng cư dân trong quá trình thực hành

nghề và bảo tồn di sản nghề, vì nghề khai thác yến là một trong những nghề đem lại nguồn lợi lớn của thành phố Hội An từ trước tới nay.

6. Trạng thái bảo tồn:

Hiện nay, lễ giỗ tổ nghề yến được tổ chức bởi những người làm nghề khai thác yến, chủ trì là Đội Khai thác yến Hội An. Hàng năm, vào dịp cúng tế, Đội Khai thác yến Hội An đứng ra tổ chức lễ cúng theo đúng lệ và bài bản.

7. Phương án bảo vệ, phát huy:

- Cần kiểm kê lập hồ sơ về lễ hội này để đề nghị đưa vào danh mục di sản văn hóa phi vật thể quốc gia.

- Cần tuyên truyền, quảng bá rộng rãi hơn về lễ hội này.

8. Cơ sở pháp lý để bảo vệ di sản:

Trong những năm gần đây, lễ hội này đã được đưa vào danh mục lễ hội được tổ chức thường xuyên theo định kỳ của Thành phố.

9. Tài liệu tham khảo:

- Trung tâm QLBT Di tích (2000), *Lễ lệ lễ hội Hội An*, Công ty Cổ phần In và dịch vụ Quảng Nam.

- Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di tích Hội An (2008), “*Nghề truyền thống ở Hội An*” Công ty Cổ phần In và dịch vụ Quảng Nam.

Hội An, ngày 21 tháng 9 năm 2014

PHÒNG QUẢN LÝ DI TÍCH

Người lập lý lịch

(đã ký)

Trần Thị Lệ Xuân